

МОНІТОРИНГОВИЙ ЗВІТ

ПРОЦЕДУРИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ:

основні проблеми, системні виклики
та перспективи розвитку

ВСТУП

Громадянське суспільство є одним із фундаментальних елементів демократичної держави. Його розвиток безпосередньо залежить від того, наскільки доступними, прозорими та зрозумілими є механізми реалізації права громадян на свободу об'єднання – права, гарантованого статтею 36 Конституції України та статтею 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Це дослідження підготовлено за результатами аналізу практичного досвіду представників громадського сектору, зібраного під час консультацій, інформаційно-просвітницьких заходів та безпосереднього супроводу процесів державної реєстрації громадських організацій протягом 2025 - 2026 рр. Отримані дані дають змогу системно оцінити стан цифровізації реєстраційних процедур, виявити найбільш поширені труднощі та сформулювати практично орієнтовані рекомендації.

Загальна вибірка охопила понад 150 відповідей учасників – представників громадських організацій, волонтерів, юристів та активних громадян з різних регіонів України, зокрема з прифронтових та деокупованих територій. Аналіз проводився методом якісного та кількісного кодування відповідей за тематичними категоріями.

НОРМАТИВНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Процедуру створення та державної реєстрації громадських організацій регулюють: Конституція України, Закон України «Про громадські об'єднання», Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо забезпечення можливості діяльності громадської організації на підставі модельного статуту», нормативні акти Міністерства юстиції та Міністерства цифрової трансформації України.

Дослідження структуровано за п'ятьма ключовими блоками проблем, кожен з яких відображає окрему системну ділянку: нормативне регулювання, технічна інфраструктура, правозастосовна практика, специфіка функціонування в умовах воєнного стану та інституційна взаємодія. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати наявні труднощі, але й окреслити конкретні напрями їх подолання.

Над проведенням дослідження та підготовкою звіту працював експерт з правових питань та свободи об'єднання Дмитро Япрах.

Моніторинговий звіт підготовлено ГО «Український незалежний центр політичних досліджень» (надалі – «УНЦПД») за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ICAP Єднання в межах проєкту «Сильне громадянське суспільство України – рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст звіту є відповідальністю ГО «УНЦПД» та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.

СТРУКТУРА ВИБІРКИ ТА РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ

Перш ніж перейти до аналізу виявлених проблем, варто звернути увагу на загальну картину відповідей респондентів. Розподіл тематичних категорій демонструє запит громадського сектору та дозволяє правильно розставити пріоритети у висновках і рекомендаціях.

№	Категорія відповідей	К-сть	%
1	Відсутність труднощів – «все добре»	40	26,7%
2	Запит на інформацію, алгоритми, покрокові інструкції	38	25,3%
3	Нейтральні або неінформативні відповіді	29	19,3%
4	Проблеми з документами, статутом, формами	11	7,3%
5	Технічні труднощі, онлайн-реєстрація, портал «Дія»	11	7,3%
6	Юридичні нюанси (зміни статуту, назва, структура)	11	7,3%
7	Бюрократія, реєстратори, черги, складність процедур	7	4,7%
8	Мотиваційні та контекстні відповіді (гранти, статус)	3	2,0%

Показово, що майже чверть усіх учасників (26,7%) не вказала на конкретні труднощі. Водночас 25,3% респондентів висловили виражений запит на практичні роз'яснення – покрокові алгоритми, зразки документів, поради щодо типових помилок. Це свідчить про те, що проблема правової обізнаності залишається актуальною навіть за умов спрощення формальних процедур.

БЛОК 1.

МОДЕЛЬНИЙ СТАТУТ: НОВА ЯКІСТЬ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Модельний статут як інструмент демократизації реєстрації

Запровадження модельного статуту громадської організації стало одним із найбільш значущих реформаторських кроків у сфері спрощення доступу громадян до права на свободу об'єднання. До його введення реєстрація громадської організації обов'язувало до розробки індивідуального установчого документа, що потребувало або юридичних знань, або залучення фахівців – і фактично ставало бар'єром для тих, хто не мав відповідних ресурсів.

Модельний статут усунув цю перешкоду. Використання типового установчого документа, розробленого та затвердженого державою, дозволяє будь-якому громадянину зареєструвати організацію без необхідності самостійно опрацьовувати правові норми. Це особливо важливо для молодіжних ініціатив, волонтерських об'єднань, громадських груп у сільських та малих міських громадах, а також для організацій, створених в умовах надзвичайної потреби – зокрема, гуманітарних та волонтерських структур, що виникли після початку повномасштабного вторгнення.

1.2. Ключові переваги модельного статуту

- Суттєве скорочення часу на підготовку установчих документів – від кількох тижнів до кількох годин.
- Мінімізація ризику відмови у реєстрації через формальні помилки в статуті.
- Доступність для осіб без юридичної освіти або досвіду корпоративного управління.
- Відповідність усім вимогам законодавства.
- Сумісність із процедурою онлайн-реєстрації через Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія» без подання паперових документів.

1.3. Модельний статут і питання організаційної гнучкості

Важливо розуміти, що вибір між модельним та індивідуальним статутом – це свідоме рішення, а не обмеження. Модельний статут оптимально підходить для організацій із стандартною структурою управління. Для організацій, які з самого початку планують нестандартну управлінську модель або специфічні умови членства, більш доцільним є розроблення власного статуту.

Чинне законодавство не позбавляє організацію, зареєстровану на підставі модельного статуту, права в подальшому перейти на індивідуальний установчий документ. Ця процедура здійснюється шляхом внесення змін до відомостей про юридичну особу в Єдиному державному реєстрі. Таким чином, модельний статут можна розглядати як «точку входу» – зручний стартовий інструмент, який не обмежує розвиток організації у майбутньому.

1.4. Рекомендації щодо розвитку інституту модельного статуту

- Розробити офіційні методичні матеріали, які у доступній формі пояснюють переваги модельного статуту та умови його застосування для різних типів організацій.
- Розробити покроковий алгоритм переходу з модельного статуту на індивідуальний для організацій, які після реєстрації вирішили розширити свою управлінську автономію.
- Забезпечити нормативне закріплення механізму створення та діяльності громадських організацій на підставі модельного статуту на постійній основі шляхом внесення відповідних змін до законодавства України після завершення експериментального проєкту.

БЛОК 2.

ОНЛАЙН-РЕЄСТРАЦІЯ ЧЕРЕЗ ПОРТАЛ «ДІЯ»: ДОСЯГНЕННЯ ТА МЕЖІ ФУНКЦІОНАЛУ

2.1. Портал «Дія» як платформа цивільної активності

Запровадження можливості онлайн-реєстрації громадських організацій через Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія» стало важливим етапом цифрової трансформації адміністративних послуг в Україні. Ця функція дозволяє громадянам створити юридичну особу без необхідності особисто відвідувати ЦНАП або орган Міністерства юстиції, подавати паперові документи чи очікувати в чергах.

Практичне значення цього кроку важко переоцінити. В умовах повномасштабної війни, коли мільйони громадян є внутрішньо переміщеними особами, а частина державних установ у прифронтових регіонах не функціонує в звичному режимі, саме онлайн-сервіси забезпечують безперервний доступ до реалізації громадянських прав.

2.2. Що вже реалізовано: можливості порталу

- Подання заяви про державну реєстрацію громадської організації в повністю електронній формі.
- Використання модельного статуту без необхідності завантаження власних документів.
- Підписання документів через Дія.Підпис або кваліфікований електронний підпис (КЕП).
- Автоматична передача даних до Єдиного державного реєстру юридичних осіб.
- Можливість проходження всієї процедури реєстрації дистанційно - з будь-якої точки України.

ВАЖЛИВО ЗНАТИ: АКТУАЛЬНІ МЕЖІ ФУНКЦІОНАЛУ

Станом на сьогодні функціонал порталу «Дія» у сфері діяльності громадських організацій охоплює виключно первинну реєстрацію. Внесення змін до відомостей про юридичну особу в Єдиному державному реєстрі – зокрема зміна керівника, оновлення місцезнаходження, перехід на індивідуальний статут – через портал «Дія» наразі недоступно. Такі дії здійснюються шляхом особистого звернення до ЦНАП або органу Міністерства юстиції.

2.3. Значення онлайн-реєстрації для розвитку громадянського суспільства

Доступність онлайн-реєстрації безпосередньо впливає на реалізацію конституційного права на свободу об'єднання. Зниження технічного та організаційного бар'єру для створення громадської організації розширює коло тих, хто може брати участь у громадському житті. До цього кола входять внутрішньо переміщені особи, жителі віддалених громад, люди з обмеженими можливостями пересування та молодь без юридичної підготовки.

2.4. Рекомендації щодо розвитку функціоналу

- Розширити функціонал порталу «Дія» для можливості дистанційного внесення змін до відомостей про юридичну особу в ЄДР – зміни керівника, адреси, складу органів управління, установчих документів.
- Забезпечити на порталі «Дія» інтерактивний покроковий алгоритм реєстрації з роз'ясненнями на кожному етапі та підказками щодо типових помилок.

БЛОК 3.

ПРАВОЗАСТОСОВНА ПРАКТИКА: НЕОДНОРІДНІСТЬ І БЮРОКРАТИЧНІ БАР'ЄРИ

3.1. Проблема нерівномірної практики

Однією з найбільш системних проблем, виявлених у ході дослідження, є неоднорідність підходів державних реєстраторів та адміністраторів ЦНАПів до застосування законодавства. Фактично, результат реєстрації може суттєво залежати від того, до якого органу звернулася організація і навіть до якого конкретного фахівця потрапили документи.

3.2. Прояви проблеми

- Різні вимоги до переліку та оформлення документів.
- Суперечливе тлумачення норм законодавства.
- Вимоги подавати додаткові документи.
- Формальні відмови без чіткого і зрозумілого пояснення підстав.
- Перенаправлення заявників між різними органами без вирішення питання по суті.
- Затримки розгляду документів, що перевищують встановлені строки.

3.3. Недостатня правова обізнаність заявників

Паралельно зі складністю практики реєстраторів, дослідження зафіксувало значний запит на практичні роз'яснення з боку самих заявників. Більшість помилок виникає не через складність законодавства, а через відсутність зрозумілих прикладних інструкцій. Найбільш проблемними виявились такі аспекти:

- Правильне формування керівних органів та опис їхніх повноважень.
- Визначення видів діяльності відповідно до кодів КВЕД.
- Оформлення протоколів установчих зборів та дотримання кворуму.
- Визначення статусу членства та умов набуття і припинення членства.
- Подальша взаємодія з податковими органами після реєстрації.

Показово, що значна частина таких запитів надходила від людей, які в принципі не мали конкретних труднощів, але прагнули попередньо зрозуміти весь процес. Це свідчить про те, що превентивна правова освіта може суттєво скоротити кількість помилок і відмов.

3.4. Рекомендації

- Розробити єдині загальнообов'язкові методичні рекомендації для всіх державних реєстраторів і адміністраторів ЦНАПів.
- Запровадити систему регулярного навчання та підвищення кваліфікації реєстраторів, зокрема в частині роботи з електронними документами.
- Забезпечити публічний доступ до стандартизованих зразків документів та покрокових інструкцій на порталі «Дія» і сайті Мін'юсту.
- Запровадити ефективний механізм оскарження неправомірних відмов та моніторингу якості роботи державних реєстраторів.
- Надати можливість виправлення технічних помилок у документах без їх повного повторного подання.

БЛОК 4.

РЕЄСТРАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА НА ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЯХ

4.1. Специфіка воєнного контексту

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації створила нові виміри проблем у сфері реєстрації громадських організацій. Для тисяч людей, які перебувають в евакуації, на прифронтових територіях або за кордоном, електронні сервіси перетворилися не на зручну альтернативу, а на єдиний реально доступний канал взаємодії з державою.

4.2. Специфічні виклики

- Нестабільне електропостачання та регулярні блекаути, які унеможливають роботу з онлайн-сервісами.
- Переривчастий зв'язок та відсутність стабільного інтернету у прифронтових районах.
- Евакуація членів організацій та втрата доступу до документів.
- Фізична недоступність ЦНАПів та органів юстиції у зонах бойових дій.
- Складність колективного підписання документів засновниками, розосередженими по різних регіонах і країнах.
- Необхідність оперативного внесення змін до реєстраційних даних через зміну місцезнаходження.

4.3. Волонтерські та гуманітарні організації: критичний випадок

Після початку повномасштабного вторгнення значна кількість організацій реєструвалася у максимально стислі строки для збору гуманітарної допомоги, підтримки ЗСУ, евакуації населення та медичного забезпечення. Для таких організацій навіть незначні адміністративні затримки можуть мати реальні гуманітарні наслідки.

Серед проблем, з якими стикалися гуманітарні організації, – тривалі строки внесення змін до ЄДР, складність оперативної зміни керівника, труднощі відкриття банківських рахунків через невідповідність реєстраційних даних, а також необхідність повторного подання документів через формальні помилки.

Ключовий висновок

Цифровізація набуває критичного значення саме для організацій у кризових умовах. Водночас нестабільна робота електронних сервісів під час блекаутів, відсутність резервних механізмів доступу та технічна складність процедур знецінюють переваги онлайн-реєстрації саме там і тоді, коли вони найбільш потрібні.

4.4. Рекомендації

- Автоматизувати найбільш рутинні зміни до ЄДР (оновлення контактних даних, адреси, складу керівних органів).
- Розвинути мобільні сервіси та альтернативні способи електронної ідентифікації, придатні для використання за умов нестабільного зв'язку.
- Забезпечити розширену електронну взаємодію між банками та державними реєстрами для спрощення відкриття рахунків.

БЛОК 5.

ІНСТИТУЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЄДР

5.1. Взаємодія з ЦНАПами та Мін'юстом

Попри розвиток електронних сервісів, значна частина громадських організацій використовує змішану модель взаємодії з державою: одні дії виконуються онлайн, інші – через особисте звернення до ЦНАП або територіального органу Міністерства юстиції. Такий гібридний підхід породжує

специфічні труднощі, пов'язані з нерівномірністю сервісу в різних регіонах та недостатньою інтеграцією між інформаційними системами.

Серед найбільш поширених проблем – різна практика роботи ЦНАПів залежно від регіону, недостатня обізнаність окремих адміністраторів щодо специфіки реєстрації громадських організацій.

5.2. Внесення змін до Єдиного державного реєстру

Якщо первинна реєстрація для частини організацій проходить відносно без труднощів, то етап внесення змін до відомостей про юридичну особу виявляється значно складнішим. Серед найбільш проблемних операцій:

- Зміна керівника організації – особливо у ситуаціях, коли попередній керівник недоступний або виїхав.
- Зміна місцезнаходження організації.
- Внесення змін до складу керівних органів.
- виправлення технічних помилок у реєстраційних даних.

Практика свідчить, що некоректні або не оновлені відомості у ЄДР можуть спричинити блокування банківських операцій, унеможливити подання звітності, ускладнити взаємодію з донорами та поставити під сумнів повноваження керівника організації.

5.3. «Цифрова нерівність» і доступність сервісів

Окремої уваги заслуговує питання рівного доступу до електронних послуг. Цифровізація, покликана усунути бар'єри, може сама по собі створювати нові форми нерівності – для людей похилого віку, осіб з інвалідністю, мешканців сільської місцевості або тих, хто не має достатніх цифрових навичок. Важливо забезпечити баланс між цифровізацією процедур та збереженням доступних альтернативних каналів отримання послуг.

5.4. Рекомендації

- Забезпечити інтеграцію між ЄДР, порталом «Дія», податковими органами та банківськими установами для автоматичного обміну актуальними даними.
- Запровадити гнучкий механізм виправлення технічних помилок у ЄДР без необхідності повного повторного подання пакету документів.
- Забезпечити надання адміністративних послуг у сфері реєстрації громадських організацій особам з інвалідністю та іншим вразливим категоріям у зручних форматах.
- Розвинути електронний кабінет громадської організації як єдиного вікна взаємодії з державою – від реєстрації до подання звітності.

ВИСНОВКИ ТА ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальна оцінка

Результати дослідження підтверджують: цифровізація процедур державної реєстрації громадських організацій є важливим і загалом позитивним реформаторським кроком. Запровадження онлайн-реєстрації через портал «Дія», використання модельного статуту та розвиток електронних сервісів суттєво розширили доступ громадян до реалізації конституційного права на свободу об'єднання.

Водночас проведений аналіз виявив низку системних проблем, які знижують ефективність реалізованих механізмів. Ці проблеми мають різну природу – нормативну, технічну, організаційну та соціальну – і потребують комплексного, взаємоузгодженого підходу до вирішення.

Ключові висновки

- Механізм модельного статуту продемонстрував високу ефективність як інструмент спрощення створення громадських організацій та зниження адміністративних бар'єрів, однак потребує подальшого нормативного закріплення, інформаційного супроводу та розроблення зрозумілого механізму переходу до індивідуального статуту.
- Онлайн-реєстрація через портал «Дія» суттєво розширила доступ до адміністративних послуг, особливо для мешканців віддалених громад, внутрішньо переміщених осіб та організацій, що працюють у кризових умовах. Водночас функціонал сервісу наразі залишається обмеженим лише первинною реєстрацією.
- Практика державної реєстрації громадських організацій залишається неоднорідною залежно від регіону, конкретного ЦНАПу або державного реєстратора, що негативно впливає на принцип правової визначеності та передбачуваності адміністративних процедур.
- Значна частина труднощів пов'язана не зі складністю законодавства, а з недостатньою кількістю офіційних прикладних матеріалів, зразків документів та покрокових алгоритмів для заявників.
- Умови воєнного стану суттєво посилили потребу у дистанційних формах взаємодії з державою, а також виявили критичну важливість стабільності електронних сервісів і наявності резервних механізмів доступу.
- Процедури внесення змін до відомостей про юридичну особу в ЄДР залишаються значно складнішими та менш цифровізованими, ніж первинна реєстрація, що створює додаткові ризики для діяльності громадських та волонтерських організацій.

Дослідження також підтвердило, що найбільший запит громадського сектору сьогодні стосується не тільки спрощення законодавства, а також забезпечення зрозумілості процедур, передбачуваності практики державної реєстрації та доступності практичних інструкцій для користувачів.

Окремого значення в умовах воєнного стану набуває забезпечення безперервності та доступності електронних сервісів, оскільки для багатьох громадських і волонтерських організацій саме цифрові інструменти залишаються єдиним способом взаємодії з державою.

Підсумок

Ефективність подальших кроків цифровізації реєстраційних процесів залежить не лише від наявності технологічних рішень, але й від якості нормативного забезпечення, єдності правозастосовної практики, доступності сервісів та реальної готовності держави чути потреби громадянського суспільства. Лише поєднання цих елементів дозволить перетворити онлайн-сервіс на справжній інструмент розвитку громадянської активності в Україні.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Український незалежний центр
політичних досліджень

Ukrainian Center for Independent
Political Research

 Facebook

 www.ucipr.org.ua/ua

 LinkedIn

 ucipr@ucipr.org.ua